

DE RELATIE TUSSEN
WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN NATUURBEHEER
IN DE KUSTDUINEN

Ir. Jean-Louis Herrier
Leidend ambtenaar van de cel Kustzonebeheer
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
AMINAL – afdeling NATUUR
Cel Kustzonebeheer
Zandstraat 255
8200 Brugge (Sint-Andries)
E-mail: jeanlouis.herrier@lin.vlaanderen.be

VLIZ (vzw)
VLAAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE
FLANDERS MARINE INSTITUTE
Oostende - Belgium

De meeste domeinen die langs de Vlaamse kust beheerd worden door de afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap hebben het juridisch statuut van Vlaams natuurreservaat overeenkomstig de bepalingen van artikel 33 van het natuurbehouddecreet van 21 oktober 1997. Artikel 32 van hetzelfde natuurbehouddecreet bepaalt dat de doelstelling van natuurreservaten het behoud en de ontwikkeling van de natuur en het natuurlijk milieu is. Het decreet legt bovendien op dat voor elk natuurreservaat een beheersplan moet worden opgesteld.

Vermits 'natuur' door het natuurbehouddecreet wordt omschreven als 'de levende organismen, hun habitats, de ecosystemen waarvan zij deel uitmaken en de daarmee verbonden ecologische processen', dient de opmaak van de beheersplannen te vertrekken van een grondige wetenschappelijke inventaris en beschrijving van de flora, fauna, vegetatie en van het abiotisch milieu van het als natuurreservaat aangewezen gebied. Het is dan ook geen wonder dat het door de afdeling Natuur (toen nog dienst natuurbescherming en –ontwikkeling) gefinancierd wetenschappelijk onderzoek langs de Vlaamse kust in 1994 aanving met een aan de Universiteit Gent toegewezen studieopdracht voor de opmaak van beheersplannen voor de (toen nog Staats-) natuurreservaten 'De Westhoek' en 'De Houtsaegerduinen' te De Panne. Bovendien een beschrijvend inventarisluik, omvatten beheersplannen uiteraard ook voorschriften omtrent het in functie van het behoud en / of het herstel van doelhabitats, doelsoorten en bepaalde natuurlijke processen te voeren natuurtechnisch beheer. In de periode 1994 - 1995 moesten de wetenschappers die belast waren met het ontwerpen van beheersplannen nog hun mosterd halen bij de ervaring die inzake beheer was opgebouwd in de duinenreservaten in de ons omringende landen. Hierin kwam spoedig verandering doordat de afdeling Natuur in 1996 kon uitpakken met de door de Universiteit Gent met medewerking van het Instituut voor Natuurbehoud uitgewerkte 'Ecosysteemvisie voor de Vlaamse kust'. Hiermee was de eerste gebiedsdekkende ecosysteemvisie voor een ecodistrict van het Vlaams gewestelijk grondgebied een feit. Deze ecosysteemvisie is een lijvig wetenschappelijk referentiewerk in drie boekdelen, dat enerzijds een zeer uitvoerige inventaris van zowel het abiotisch als het biotisch milieu van strand, slik, schor, duin en duin-polderovergang omvat als anderzijds concrete oriëntaties inzake mogelijkheden voor natuurbeheer en natuurontwikkeling geeft. Uiteraard is die ecosysteemvisie benevens door studie van eigen Vlaamse kustbodem ook door de Europese Habitatrichtlijn 92/43/EEG geïnspireerd. Essentieel voor het beheer van onze reservaten is het door de ecosysteemvisie ingevoerd coherent systeem habitatdoeltypen met hun doelsoorten en procesparameters. Sindsdien werden de beheersplannen voor onze andere duinenreservaten allen geschoeid op de leest van de ecosysteemvisie. 'De

Belvédère' te Koksijde, 'Het Schipgat, de Doornpanne en de Hoge Blekker' te Koksijde, 'Hannecartbos' en 'Ter Yde' te Oostduinkerke, 'D' Heye' te Bredene, 'De Baai van Heist en de Kleiputten van Heist' te Knokke-Heist, voor allen werden beheersplannen overeenkomstig de krachtlijnen van de ecosysteemvisie opgemaakt en goedgekeurd. Voor het bij ministerieel besluit van 2 december 2003 aangewezen Vlaams natuurreservaat 'De Zwinduinen en – polders' te Knokke wordt sinds dit najaar gewerkt aan een integrale gebiedsvisie dat als basis zal dienen voor de opmaak van een beheersplan. Ook het natuurherstelplan voor het complex van strand, slik, schor en duin van 'De IJzermonding' te Nieuwpoort was het product van een in het kader van het Toegepast Wetenschappelijk Onderzoek voor het Leefmilieu (afgekort als TWOL) door de afdeling Natuur aan de Universiteit Gent bestelde studieopdracht. Dit rapport vormde de basis voor het meest grootschalig en spectaculair natuurherstelproject dat totnogtoe in Vlaanderen werd uitgevoerd, namelijk de volledige ontmanteling van de voormalige marinebasis van Lombardsijde en de afgraving van ruim 300.000 m³ gestorte grondspecie, die plaatsvonden van september 1999 tot en met februari 2003.

Bij en na uitvoering op het terrein van goedgekeurde beheersplannen en natuurherstelplannen is het ook van wezenlijk belang te achterhalen of met de uitvoering van de voorgeschreven maatregelen de nagestreefde doelstellingen worden gerealiseerd en of er eventueel enige bijsturing dient te worden gegeven aan het gevoerd beheer. Het systeem van habitatdoeltypen en doelsoorten, dat via de ecosysteemvisie en de erop gebaseerde beheersplannen ingevoerd werd, laat toe de doeltreffendheid van de gepleegde maatregelen van natuurbeheer, - herstel en –ontwikkeling op een vrij objectieve manier te evalueren. Deze evaluatie geschiedt dan weer onder de vorm van wetenschappelijke monitoring – opdrachten. Sinds 1998 liepen of lopen zo'n zestal wetenschappelijke monitoring-opdrachten in de Vlaamse natuurreservaten langs de kust. Al doende heeft men bij de uitvoering van wetenschappelijke monitoring – projecten ondervonden dat de wetenschappers zich soms concentreren op fundamentele processen en verschijnselen waaraan de beheerders (op korte termijn) niet onmiddellijk bruikbare informatie hebben en dat de concrete vragen van de beheerders soms te weinig beantwoord worden door de onderzoeksresultaten van de wetenschappers. Deze ervaring heeft ertoe geleid dat de vraagstelling van de beheerders in de bestekken van de recentste monitoring – opdrachten veel concreter en gedetailleerder omschreven wordt dan vroeger het geval was. Niettemin blijft de balans van de reeds uitgevoerde monitoring-studies positief in de zin dat zij nieuwe inzichten gegeven hebben in het (eet-) gedrag van de ingeschaarde grazers, in vegetatie - en bodemontwikkelingsprocessen alsook in gevoelige mate hebben bijgedragen aan de vervollediging van de inventarissen van diverse organismen - groepen.

Dat de werkwijze van de cel Kustzonebeheer van de afdeling Natuur met de opmaak van beheersplannen en natuurherstelplannen, de uitvoering van de door die plannen voorgeschreven beheerswerkzaamheden en natuurontwikkelingswerken en tenslotte de wetenschappelijke monitoring daarvan, tegemoet komt aan de Europese verplichtingen inzake een wetenschappelijk onderbouwde instandhouding van de in uitvoering van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen aangeduide speciale beschermingszones, blijkt uit onder meer de goedkeuring en cofinanciering door de Europese Commissie van reeds twee door de afdeling Natuur ingediende LIFE natuur – projecten voor de kust: 'Integral Coastal Conservation Initiative' (afgekort als ICCI) dat liep van 1997 tot 2002 en 'Fossil Estuary of the Yzer Dunes Restoration Action' (afgekort als FEYDRA) dat loopt van 2002 tot en met 2005.

Uiteraard bestelde de cel Kustzonebeheer van de afdeling Natuur nog andere soorten studieopdrachten dan beheersplannen en monitoring-projecten. Deze andere soorten studies bestrijken onderwerpen die variëren van de "Haalbaarheid naar de kustveiligheid toe van een partiële verwijdering van de duinvoetversterking voor het staatsnatuurreservaat 'De Westhoek'" over "Een verwervingsplan voor de Vlaamse kustduinen en aangrenzende gebieden" tot een "Maatregelenprogramma voor het behoud van de Boomkikker in

Vlaanderen". Tussen 1994 en 2004 werden en worden in opdracht van de cel Kustzonebeheer van de afdeling Natuur niet minder dan 36 studie- en onderzoeksopdrachten uitgevoerd. Het totaal aan de bekostiging van die studies door de afdeling Natuur gespendeerd krediet bedraagt 2.604.890 Euro. Dit betekent dat de cel Kustzonebeheer in deze elfjarige periode jaarlijks gemiddeld 236.808 Euro geïnvesteerd heeft in wetenschappelijk onderzoek en studies in functie van het natuurbehoud langs onze kust. De huidige budgettaire context van de Vlaamse overheid laat echter niet toe te verwachten dat in de nabije toekomst dit uitgavenpeil in functie van wetenschappelijk onderzoek zal kunnen gehandhaafd, laat staan opgevoerd worden. Hopelijk hoort het TWOL niet volledig tot het verleden. Alleszins verheugt het ons te denken dat de diverse studieopdrachten die de afdeling Natuur in het voorbije decennium uitbesteedde aan wetenschappelijke instellingen zoals onder anderen de Universiteit Gent, het Instituut voor Natuurbehoud en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, zij het in bescheiden mate, inhoudelijk bijgedragen hebben tot de totstandkoming van het op heden voorgesteld indrukwekkend naslagwerk 'Levende duinen'. De grote rijkdom aan gegevens van allerlei aard die dit boek bevat zal er ongetwijfeld een handig referentiewerk voor zowel studenten als navorsers en andere studaxen van maken.